

CİNGÖZ RECAİ'NİN AKIL VE GERİLİMLE HARMANLANMIŞ YENİ BİR SERÜVENİ: SİYAH PERVANELER

Seval ŞAHİN*

Öz: Peyami Safa, Server Bedi takma adıyla 1924'ten 1960'a kadar Cingöz Recai'nin baş kahraman olduğu bir polisiye seri yazar. Bu seride yazarın, 1935-1952 tarihleri arasında yeni bir Cingöz Recai romanı yazmadığı düşünülüyordu, fakat Peyami Safa'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1947'de, savaşı Avrupa ve Amerika'da geçiren Cingöz'ün ülkeye yeni döndüğünü belirten ve En Son Saat gazetesinde tefrika edilen Siyah Pervaneler adlı bir Cingöz Recai romanı yayımladığı görülüyor. Söz konusu romandan Peyami Safa ve Türk polisiye edebiyatı literatüründe bugüne kadar söz edilmemiştir. Bu makalede, Siyah Pervaneler romanı tanıtılarak eserin Cingöz Recai serisi içindeki yerinden ve Peyami Safa'nın bu kitap özelinde, polisiye türünde yarattığı anlatım tekniklerinden bahsedilecektir.

Anahtar Sözcükler: Peyami Safa, Server Bedi, Cingöz Recai, polisiye, Siyah Pervaneler
Cingöz Recai's New Adventure Blended With Mind And Thriller: Siyah Pervaneler

Abstract: Peyami Safa has written many detective works under the pseudonym Server Bedi. The most famous of these are the Cingöz Recai series. The author continued to write this series, in which Cingöz Recai was the protagonist, from 1924 to 1960. However, Cingöz Recai's novel adventures were not published between 1935-1952. But meanwhile, it is seen that Peyami Safa published a serialized new Cingöz Recai novel called Siyah Pervaneler in the En Son Saat newspaper in 1947. In the novel, it is stated that Cingöz returned to his country after years spent in Europe and America. In this article, the novel Siyah Pervaneler will be introduced and its place in the Cingöz Recai series will be mentioned. In addition, it will be explained what kind of new narrative techniques Peyami Safa created in the detective genre in this book.

Keywords: Peyami Safa, Server Bedi, Cingöz Recai, polisiye, Siyah Pervaneler

Giriş

Peyami Safa'nın Server Bedi takma adıyla yazdığı Cingöz Recai serisi, Türkçede en uzun süreli yayımlanan polisiye seridir (1924-1960). Cingöz Recai ile 1924'te yayımlanan ve serinin ilk kitabı olan *Cingöz'ün Kız Kaçırması* ile tanışırız.¹ 1924'ten 1960'a kadarki süre içerisinde Cingöz Recai'nin başkahraman olduğu 55 hikâye ve 6 roman yayımlanır.² 1935'ten 1954'e kadar geçen sürede Peyami Safa'nın yazdığı Cingöz Recai romanları arasında yirmi yıl bulunuyordu. Bu arada Güven Yayınları tarafından Cingöz Recai serileri 1944 yılında, Latin harfleriyle seri halinde yayımlandı. 1935

* Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. İstanbul / TÜRKİYE. E-posta: sevals@gmail.com / ORCID ID: 0000-0003-1548-6763.

¹ Cingöz Recai romanları hakkında detaylı bilgi için bkz. Seval Şahin, *Kültürel Sermaye, Kibar Hırsız ve Şehir*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2011.

² Bunlardan *Cingöz Merih'te* ve *Sağdan Üçüncü Söğüt* romanları tefrika edilmiş, yazarın ölümünden sonra kitaplaştırılmıştır. Bkz. *Cingöz Merih'te*, Haz. Seval Şahin, Ötüken Neşriyat, 2019 ve *Sağdan Üçüncü Söğüt*, Haz. Seval Şahin, Ötüken Neşriyat, 2019.

yılında yayımlanan *Arsen Lüpen İstanbul'da*³ romanının ardından 1954'te yayımlanan *Kral Faruk'un Elmasları Peşinde*'ye⁴ kadar yeni bir Cingöz Recai romanına rastlanmamıştı. Fakat yazarın 1947 yılında *En Son Saat* gazetesinde *Siyah Pervaneler* isimli bir Cingöz Recai romanı tefrika ettiği görülüyor.⁵ Tefrika, 19 Temmuz- 13 Kasım 1947 arasında 97 sayı devam eder. Roman Cingöz Recai kitapları içinde polisiyenin birden fazla alt türünü kullanması ve Cingöz'ün hırsızlıktan polisliğe soyunmaya uzanan serüvenini göstermesi açısından önemlidir.

Bu makalede, gerek polisiye edebiyat gerekse Peyami Safa ile ilgili çalışmalarda daha önce bahsedilmeyen *Siyah Pervaneler* romanı tanıtılarak eserin Cingöz Recai serisi içindeki yerinden ve Peyami Safa'nın bu kitap özelinde, polisiye türünde yarattığı anlatım tekniklerinden söz edilecektir.

1. Yardımcı Kadın Kahraman: Necla

Siyah Pervaneler 1947 yılında tefrika edilirken tüm dünyada etkili olan II. Dünya Savaşı sona ermiştir. Cingöz'ün savaş sırasında yurtdışında olduğu, bir süre önce döndüğüne dair gazetelerde haberler çıkmıştır. Bunun üzerine Cingöz de savaş sırasında Avrupa'da ve Amerika'da olduğunu ve ülkeye yeni döndüğünü belirten bir mektup yazar: "Harp yıllarını Avrupa'da ve Amerika'da geçirdiğim, Türkiye'ye dört ay evvel bir yabancı pasaportuyla geldiğim hakkındaki tahmininiz, dört ay kaydı müstesna doğrudur." (Safa 27 Temmuz 1947: 3) Üstelik bu mektupta Cingöz'ün Amerika'daki hayatı hakkında yeni bilgiler edinilir:

"Gençliğimin ve tahsil çağımın büyük bir kısmını Amerikada geçirdiğimi dostum Server Bedi, bana ait romanlarında vaktiyle yazmıştı. Amerika'yı avcumun içi gibi bilirim. Oranın siyasi polisinde de çalıştım. Artık ifşasında bir mahzur kalmadığı için, Mister Ruzveltin beni iki defa huzuruna kabul ettiğini ve ikincisinde, kendi imzası elmaslarla işlenmiş bir altın tabakayı bana kendi eliyle hediye ettiğini iftiharla söylemek isterim. Bu mükafatın sebebi, Kanadadaki atom casusluğu vakasında, hazırladığım ve Kanada Başbakanı Makezi King'e sunduğum raporun gerek Kanada ve gerekse Amerikan polisini en doğru yola sevketmiş olmasıdır. Bu hadisedeki rolümü günü gelince bir kitapta izah edeceğim."⁶ (Safa 28 Temmuz 1947: 3)

Ancak diğer serilerde olduğu gibi burada da Cingöz'ün yurtdışından döndüğü gizlidir ve bundan, kimsenin haberi yoktur; buna rağmen arada dönmüş olabileceğine dair gazetelerde dedikodular çıkar. Cingöz, orta yaşlı bir Amerikalı gazeteci kılığında sekreteriyle birlikte Suadiye'de işlenen bir cinayeti araştırmaya başlar. Bir süre sonra olaya Cingöz'ün hem baş düşmanı hem de baş dostu emekli komiser Mehmet Rıza da dahil olur. Cingöz, olaylar ilerledikçe kılığını gizleyemez ve ortaya çıkar. Bu arada cinayete yönelik esrarı da çözer ve her zamanki gibi polisi alt etmeyi başarır.

Romanın diğer Cingöz Recai kitaplarından ilk bakışta göze çarpan temel farkı Cingöz'ün yardımcısı olarak ortaya çıkan genç, güzel ve "polisiye bilimlerde ihtisas yapmış" yardımcısı Necla'dır. Necla, Cingöz ile Amerika'da tanışmış, onunla birlikte çalışmak için İstanbul'a gelmiş, tıpkı serinin önceki ve sonraki kitaplarından *Cingöz'ün*

³ Bkz. Peyami Safa, *Arsen Lüpen İstanbul'da*, Haz. Banu Öztürk, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2021.

⁴ Bkz. Peyami Safa, *Kral Faruk'un Elmasları Peşinde*, Haz. Seval Şahin, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2019.

⁵ Beni bu tefrikadan haberdar eden Kaya Tanış'a çok teşekkür ederim.

⁶ Bu ifadeler, Peyami Safa'nın 1947'den 1954'e kadarki süreçte başka bir Cingöz Recai romanı yayımlamış olabileceğini düşündürmektedir.

Esrarı’ndaki Mebruke ve *Allo... Allo... Yetişiniz!*’den itibaren romanlara giren Jale gibi, bu sihirli adamın peşine takılmaktan kendini alamamıştır. Necla, ailesiyle görüşmeyi bile istemez, tek başına Cingöz’ün varlığı onun için yeterlidir:

“Ben korkmuyorum, dedi, seni tanıdığım gündenberi bir rüya âlemi içinde yaşıyorum. İzmirde olan annemi, babamı, Samsundaki ablamı hiç göreceğim gelmiyor. Onlar beni ihtiyar bir Amerikalının kâtibi sanıyorlar. Hakikati belki de hiç öğrenemeyecekler. Ben onlara senden bahsedemem; ve kendilerine senden bahsetmiyeceğim kimselerle konuşmak bana manasız görünüyor. İçimi ve hayatımı o kadar dolduruyorsun. Senin yanında tehlike benim için de en büyük zevk.” (Safa 28 Eylül 1947: 3)

Cingöz için Necla, hem bir sevgili hem de ileride polis teşkilatına yardımcı olması için yetiştirmeyi düşündüğü biridir: “Onu ileride Türk polisine yararlı bir hale gelecek tarzda yetiştirmek istiyordu. Yirmi iki yaşını dolduran ve Cingözün uğruna ailesinden, arkadaş muhitinden, hattâ bütün meşru alâkalarından ayrılan Neclânın içindeki hisleri ezmek lâzım mıydı? Meslek bu kızın erkekleşmesini ve katılaşmasını istiyordu. Ne yazık!” (Safa 6 Eylül 1947: 3) Zaman zaman ona da bu fikrini belirtir. Bu da bize Necla’nın içinde olduğu başka Cingöz Recai romanlarının da bulunduğunu düşündürmektedir. Necla hakkında, diğer Cingöz Recai romanlarında yer alan yardımcı kadın kahramanlar Mebruke ve Jale’den daha çok bilgi verilir.

Cingöz’ün yardımcısı kadın kahramana ilk olarak *Cingöz’ün Esrarı* romanında rastlanır. Buradaki yardımcı kadın kahraman Mebruke, onun peşindeki komiser Mehmet Rıza’nın akrabasıdır ve Cingöz’ün büyüüne kapılarak ailesini terk eder ve onunla birlikte çalışır. Fakat Mebruke ile başka bir serüvende karşılaşılmaz. *Allo... Allo... Yetişiniz!*’de ortaya çıkan Jale karakterinin varlığı ise son Cingöz Recai romanı olan *Sağdan Üçüncü Söğüt* romanına kadar devam eder. Onun görevinin Cingöz’ün sekreterliği olduğu söylenir. Jale, Cingöz’ün maceralarında kılık değiştirerek hizmetçilikten tercümanlığa kadar bir sürü kişiliğe bürünür. Son derece atletik bir yapıya sahiptir, birden çok yabancı dil bilir, onun mektuplarını dikte eder, Cingöz’ün eylemleri için gazetelerden arşiv araştırmaları yapar; fakat ailesinin kim olduğu, Cingöz ile nasıl tanıştığı konusunda bir bilgi verilmez. Çünkü Jale’nin yer aldığı Cingöz Recai romanlarında Jale, sadece onun çetesinin çalışanlarından biri olarak görünür, bu macerada ise Necla, Cingöz’ün doğrudan yardımcısıdır ve roman, bir çiftin soruşturması şeklindedir. Bunun temel sebebi ise Cingöz’ün bu romanda daha baştan polisliğe, dedektifliğe soyunmasıdır.

2. Hırsız Değil Polis, Dedektif: Cingöz Recai

Romanda Cingöz Recai, Amerika’dan döndükten sonra hırsızlığı tamamen bırakmaya karar vermiş, ülkesinin polis teşkilatına hizmet etmek istemektedir. Karşısına da eski düşmanı ve dostu Mehmet Rıza çıkar: “Nerede bir yüksek zekâ eseri varsa orada benim bulunmam ihtimali zuhur ediyor. Sanki Türkiyede zekâ benim inhisarım altındadır. Haberde hoşuma giden bir şey de Mehmet Rızanın tekrar sahneye ve benim karşıma çıkacak olmasıdır. Onun emekliye ayrıldığını duymuştum. Fakat soy adını Pekgöz diye aldığını şimdi öğreniyorum.” (Safa 31 Temmuz 1947: 3) Böylece Mehmet Rıza hakkında başta soyadı olmak üzere emekliliği, Cingöz söz konusu olduğunda polis teşkilatının kendisinden yardım istediği gibi yeni bilgiler ediniriz:

“Şimdi açık konuşalım. Hakın varmış. Sana ihtiyacım olacağını söylemiştin. Bazı müşküllerim var. Ondan evvel bir şey söyleyeyim: Seni polisin hizmetinde görmek beni hem memnun ediyor, hem de etmiyor. Bizim emniyetin senin gibi bir zekâyâ muhtaç

olduğunu söylemeğe ne hacet! Eğer silinmesine imkân olmıyan bir mazi senin sicilini berbat etmiş olmasaydı, sen resmen Türk polisinin hizmetinde çalışır, büyük başarılar kazanırdın. Yazık ki buna imkân yok. Polisin sana muhtaç olması da beni.. hem şahsen hem de mesleğimin şerefi bakımından utandırıyor.” (Safa 14 Ekim 1947:3)

Eskiden beri peşinde olan emekli komiser Mehmet Rıza olaylara karışınca, Cingöz olaya dahil olma isteğini ve yardım teklifini ona da ifade eder. Benzer bir durum, *Arsen Lüpen İstanbul'da* romanında da yaşanmıştır.⁷ Fransa'nın meşhur hırsız Arsen Lüpen'i yakalamak isteyen Mehmet Rıza'ya yardım teklif eder, fakat orada bu teklifi kabul edilmez. Cingöz de teklifi reddedilince Arsen Lüpen ile kendi savaşı/oyununu başlatır. *Siyah Pervaneler*'de ise Mehmet Rıza, Amerika'dan yeni dönen ve hayatını değiştirmek isteyen Cingöz'ün teklifini kabul eder, daha doğrusu kabul etmeye zorlanır. Çünkü Cingöz, Suadiye'de işlenen cinayet hakkında polisten çok daha fazla bilgi edinmiştir ve polisin de buna ihtiyacı vardır. Romanın sonunda Mehmet Rıza ve diğer polislerin Cingöz'ün Bebek'teki evinin salonunda neredeyse bir parti yapar gibi Cingöz ve Necla ile birlikte bulunmaları da bu işbirliğinin sonraki romanlarda da devam edeceğinin işaretidir, ancak henüz Necla'nın yer aldığı bir başka Cingöz Recai romanına rastlanmamıştır.

Cingöz Recai bu romanda, serinin diğer kitaplarının tersine hiçbir suç işlemez. Bundan önce *Sherlock Holmes'e Karşı Cingöz Recai*⁸ serisinde, *Cingöz'ün Esrarı*⁹ ve *Arsen Lüpen İstanbul'da* romanlarında polise yardım etmiş, fakat sonunda polisi bertaraf ederek kendi payına düşeni çalmayı da ihmal etmemiştir. *Siyah Pervaneler*'de kendine ayırdığı bir pay yoktur. Bu sebeple roman, Cingöz Recai romanları içinde ayırt edici bir özelliğe sahiptir. Cingöz'ün tamamen dedektifliğe soyunduğu roman, onun gazeteci kılığına girdiği de ilk eserdir. Daha sonra, *Beyaz Cehennem*'de¹⁰ meşhur bir gazeteci olarak, *Yıldırım* gazetesinin sahibi ve yazarı Nevzad kimliğinde, ortaya çıkacaktır. Fakat gazeteci kimliğinde her görüldüğünde, meşhur olduğu vurgusu da yapılır. Burada da Amerikalı meşhur, yaşlı bir gazeteci kılığına, fakat bu kez Türkiye'de değil Amerika'da, bürünür. Meşhurluğunun bilgisini veren de emniyet amiri olur: “Bahsettiğiniz gazeteci 1947 yılı eylül ayında Amerikadan Ankaraya, oradan da İstanbul'a gelmiş. Dokuz gündelik gazetenin, üç derginin muhabiridir. Bunlardan ikisi polis gazetesidir. Kendisi fevkalâde ciddi, nazik, mazbut yaşayan, akli başında bir adamdır.” (Safa 27 Temmuz 1947: 3)

Amerika, Cingöz Recai kitaplarında baştan beri, kahramanın Türkiye'den sonraki ikinci yurdu gibidir. Serinin ilk kitaplarında¹¹ onu tanıtırken Amerika'da hırsızlık

⁷ Cingöz, Mehmet Rıza kabul etmese de *Kadın Cinayeti* ve *Tatavla Cinayeti*'nde de Mehmet Rıza'ya yardım eder. *Tütüncünün Ölümü*'nde ise suçluyu tek başına bulur. Bkz. Peyami Safa, *Cingöz Recai Kibar Serseri*, Haz. Erol Üyepazarcı, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2019.

⁸ Bkz. Peyami Safa, *Sherlock Holmes' Karşı Cingöz Recai*, Haz. Erol Üyepazarcı, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2019.

⁹ Bkz. Peyami Safa, *Cingöz'ün Esrarı*, Haz. Didem Ardalı Büyükarman-Süheyla Ağan, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2019.

¹⁰ Bkz. Peyami Safa, *Beyaz Cehennem*, Haz. Seval Şahin, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2020.

¹¹ Serinin ilk kitabı olan *Cingöz'ün Kız Kaçırması*'nda Robert Koleji bitirdikten sonra Amerika'ya gittiğini ve hırsızlık eğitimini orada tamamladığını söyler. Bkz. Peyami Safa, *Cingöz Recai'nin Harikulade Sergüzeşleri*, Haz. Erol Üyepazarcı, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2019.

eğitimi tamamladığından, gangsterle birlikte çalıştığından bahsedilir.¹² Zaman zaman da bazı maceraların sonunda Amerika'ya kaçar. Sonuçta Türkiye'den gittiğinde yaşadığı yerler arasında Amerika ilk sıradadır. Amerika'da geçirdiği en uzun süre de bu romanda zikredilir zira romanda onun II. Dünya Savaşı süresince orada olduğu ifade edilir. Bu ifade de bize, Peyami Safa'nın savaş yılları olan 1939-1945 yılları arasında seriyeye ara verdiğini düşündürür. Yazar bu dönemde Server Bedi takma adıyla 1939'da tefrika edilip 1945'te kitap olarak basılan *Ben Casus Değilim!* başlıklı bir casus romanı kaleme almıştır.¹³ Dönemin savaş ortamıyla bağlantılı olarak casusluğu önceleyen okur kamusu tefrika yazan yazarını da etkilemiş, kalemını Cingöz'den uzaklaştırarak polisliyenin başka bir alt türüne, casusluğa çevirmiştir. Bu da dönemin atmosferi ve tefrika okurunun ilgisine dair ipuçları sunmaktadır.

Roman, *Cingöz'ün Esrarı* romanındaki baş kahraman ve sevgilisi ilişkisinin daha detaylı bir boyutunu içerir. *Cingöz'ün Esrarı*'nda Mebruke ve Cingöz'ün ilişkisinin detayları çok belli değildir. Aralarında Mebruke'nin Cingöz'e kapılmasından kaynaklı bir ilişki ve Mebruke'nin de onun çetesine katıldığı, ona yardım ettiği bilgisi vardır. Cingöz'ün Mebruke ile ilişkisindeki temel özellik, Mebruke'nin, peşindeki polis Mehmet Rıza'nın akrabası olmasıdır. *Allo... Allo... Yetişiniz!* romanında Jale, sekreteri olarak ortaya çıkar. Bu romandan sonra ilk defa bir kadın, Necla, onun çok yakınındadır ve ilişkilerine dair detaylı bir bilgi edinebiliriz. Cingöz'ün hem iş ortağı hem de sevgilisi bu kadınla macerası, romanı diğer Cingöz Recai kitaplarından farklı olarak polisliyedeki Holmes-Watson gibi çiftlerin merkezde olduğu bir esere çevirir. Nitekim Cingöz, Necla'yı bir öğrencisi gibi de görür: "Stajın bittikten sonra, serbest olarak, emniyette çalışacaksın. Sana harikulade güzel bir büro açacağım, hususi bir dedektiflik bürosu. Polise yardım edeceksin. Türkiyede henüz bu usul yok. Fakat kabul ettireceğiz. Yalnız senin bu işi sevmeğe devam ettiğinden emin olmak isterim." (Safa 6 Eylül 1947:3)

Onunla beraber yaşar, sinemaya gider, duygusal yönlerini ona göstermekten kaçınmaz. "Taksim gazinosunda yemek yediler ve sinemaya gittiler. Bir aşk filmiydi. Cingöz iki defa ağladı." (Safa 25 Eylül 194: 3). Ona keman çalar, onun hakkında düşünür, acaba ona aşık mıyım, diye kendi kendine sorar, onu "biraz dostça, biraz âşıkça, biraz babaca" (Safa 6 Eylül 1947: 3) sever: "Neclâya alışmıştı. Hattâ onu sevdiğini kendi kendine itiraf ettiği dakikalar bile oluyordu. O zaman hemen kemana sarılıyor ve Neclânın en sevdiği parçaları çalıyordu." (Safa 5 Kasım 1947: 3) Fakat vazife söz konusu olduğunda onu başka erkeklerle paylaşabileceğini de söylemekten geri kalmaz: "Bu genci bulacak ve onun kalbinin avunucun içine alacaksın. Pek ziyade lüzum görürsen onunla bana ihanet bile edebilirsin." (Safa 31 Temmuz 1947:3) Böylece bu ilişkide, Cingöz Recai'nin o zamana kadarki diğer serüvenlerinde görülmeyen bir kadın-erkek ilişkisiyle karşılaşılır. Cingöz'ün hem bir aşık hem de bir çete lideri olarak iki görünümü aynı anda sunulur. İki görünümün karıştığı yer de profesyonellik ile aşk arasında ayrım

---

¹² 1932-33 yılında tefrika edilen *Allo... Allo... Yetişiniz!* romanı şu şekilde açılır: "Cingöz Amerika'dan geleli üç ay olmuştu. Öteki evlerine, apartmanlarına pek az uğruyor ve çoğu vaktini bu apartmanda geçiriyordu. Üç senedir görmeyeli İstanbul ne kadar değişmişti." (s. 17)
¹⁰ Ağustos-8 Ekim 1952 tarihleri arasında *Ulus* gazetesinde tefrika edilen ve 1955 yılında kitap olarak yayımlanan *Beyaz Cehennem*'de ise şöyle der: "Ben Amerika'dan üç buçuk ay evvel geldim. On seneden beri bu mis gibi topraklardan uzak kaldım, Jale." Bkz. Peyami Safa, *Beyaz Cehennem*, s. 43.

¹³ Bu roman 9 İkinciteşrin 1939-22 Birincikanun 1939 yılları arasında 39 sayı olarak *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilmiş, 1945'te kitap olarak yayımlanmıştır.

yaparak, kadından vazife ne gerekiyorsa onu yapmasını istemektir. Bu, onun kadınlar konusunda alışılmış namus algılayışının dışında bir tavır sergilediği ilk kitaptır.

3. Ortaklar: Cingöz Ve Necla

Siyah Pervaneler, polisiye kurgu açısından daha sonraki Cingöz Recai romanlarında görülmeyen bir başka özelliğe, bir ortaklık ilişkisine dayanır. Cingöz'ün 1932'de tefrika edilen *Allo... Allo... Yetişiniz!* romanında sekreteri olarak ortaya çıkan bir başka yardımcı kadın karakter olan Jale, ona bütün bir çete ile birlikte yardım eder. Dolayısıyla o da diğer yardımcıları gibi çetenin bir üyesidir. *Siyah Pervaneler*'de ise Necla, romanda Cingöz ile tüm süreci birlikte yürütür. Çetenin dahil olduğu çok küçük bir olay dışında baştan sona olayı birlikte çözmeye ve tuzakları birlikte kurmaya çalışırlar. Bu da polisiye kurguda, diğer Cingöz Recai romanlarına göre fark yaratır. Çoğunlukla sansasyonel bir olayın ardından koşuşturmacalarla ilerleyen Cingöz Recai serilerindeki yapı, bu özelliğiyle gerilim türüne yakındır. Sansasyonel olayın ardından başlayan koşuşturmaca süreci, şehrin bir yerinden diğerine sıçramalar, takiplerle ilerleyen bu tür, kahramanın akıl yürütmelerini işin içine az dahil eder. (Glover, 2013: 134-136)

Cingöz Recai'nin peşinde dolaştığı, evin içindeki nesnelere, olay yerini detaylı bir şekilde incelediği bu roman, şehir içindeki oradan oraya koşuşturmalardan çok iç mekânlarda geçer. Dahası romanda suç kapalı bir mekânda işlenir ve olayın çözümü de bu mekândaki ayrıntılarda gizlidir. İç mekândaki bu ayrıntılardan yola çıkan Cingöz'ün kapalı oda muammasında yer verdiği ilk Cingöz Recai romanı, *Siyah Pervaneler*'dir. Evinin banyosunda öldürülmüş olarak bulunan avukat Fazıl'ın ölümünün ardındaki giz, banyodaki musluklarda saklıdır. Kapalı oda muammasında tüm esrar tek bir mekânda odaklanır. Bu da esrarın peşindeki dedektifin akıl yürütmeleriyle çözüme doğru yavaş yavaş ilerlemeyi beraberinde getirir. (Rzepka, 2010: 48)

Romanın kapalı oda muamması olması, Cingöz'ü bir dedektife dönüştürür. Eserin kurgusu da onun muammayı çözmeye yönelik eylemleri ve özellikle de akıl yürütmeleriyle ilerler. Tabii, hırsız dedektif olunca ona bir de yardımcı karakter gerekir, ki bu da Necla olur. Necla, dedektifliğe soyunan Cingöz'ün akıl yürütmelerinde onu sorularıyla yönlendirecek, olaylar karşısında kendisi yanlış sonuçlara ulaşarak okurun merakını canlı tutacaktır:

“Sen bu kadının bütün söylediklerine inanıyor musun?”

Cingöz Neclânın saçlarını okşayarak:

-Bu suali senin zekândan bekliyordum, dedi.

Neclâ parlıyarak:

-Bana öyle geliyor ki söylediklerinin hepsi yalan!

-Hayır, Neclâ, hepsi yalan değil.” (Safa 3 Kasım 1947:3)

Dedektif romanında çiftlerden dedektif olan her zaman yardımcının bir adım önündedir, fakat yardımcının varlığı onu tamamlar. Dedektif ve gerçekleri/izleri onun kadar iyi göremeyen yardımcı, kurguda iki katman yaratır: Dedektifin aslanı gördüğü ama okurlara tamamını göstermediği ve yardımcının yanlış soru ve çıkarımlarıyla dedektifin aslanı gördüğüne dair okura hissettirilen üstünlük. Yardımcının varlığı, aynı zamanda dedektifin mutlak surette başarıya ulaşacağına da kanıttır. O, dedektifin ona verdiği görevleri yerine getirirken çoğu zaman sorgulamaz.

Necla, genç bir kadın yardımcı olarak sadece onun akıl yürütmelerine yardım etmez aynı zamanda Cingöz'ün aşk hayatını aydınlatmak görevini de üstlenir. Bir diğer görevi

de bir kadın olarak Cingöz'e olan hayranlığını dile getirmesi, onun erkekliği ve bu erkekliğin zekâ ve kabiliyetini takdir etmesidir. Bu kadar genç ve akıllı bir kadının Cingöz'den etkilenmesi, onun cinsel çekiciliği ve gücünü de göstermek içindir. Benzer bir durum Cingöz'ün daha önceki Cingöz Recai romanlarındaki sekreteri Jale ve *Cingöz'ün Esrarı* romanındaki karısı Mebruke'de de vardır. Bu kadınlar, onun hayranı, erkekliğinin kanıtı olarak eserlerde yerlerini alırlar. Genç, güzel ve yetenekli olmaları hem Cingöz'ün erkekliğinin, cinsel cazibesinin kanıtı hem de onları başka erkekleri etkilemek için rahatlıkla kullanabilmesini sağlar. Dolayısıyla onlar, Cingöz onları sevdiğini, hatta zaman zaman aşık olup olmadığına dair düşünse de birer cinsel obje olmaktan ileri gidemezler. Güzel, çekici, akıllı ve yetenekli bir obje olarak biriktirdiği pek çok şeyin yanına onları da koyar. Mebruke, *Cingöz'ün Esrarı*'ndan sonra bir daha görünmez. Necla da sadece *Siyah Pervaneler*'de ortaya çıkar. Jale, içlerinde Cingöz'ün en uzun süre eşlikçisi kadın olacaktır.

Cingöz'ün yardımcı kadın karakterle aşk yaşamayı, esrarengiz maceralarında başka kadınlarla karşılaştığında, onları kıyaslamayı beraberinde getirir. Çoğu zaman da kıyaslamayı yapanın kendisi olmasına rağmen neden kıskanıldığı üzerinde kafa yorar. Böylece cinsel cazibesi katmerlenir, çünkü çekici olan her kadın onu arzulamaktadır. Bu şekilde polisiye ve kadın kahraman üzerine uzun yıllar devam edecek, tipik örneğini Spillane'in Mike Hammer ve Ian Fleming'in James Bond kitaplarındaki çekici güzel kadın ve akıllı araştıran erkek klişesi sürekli tekrar edecektir. Bu klişe, Cingöz Recai romanlarında Jale'nin ortaya çıktığı *Allo... Allo ...Yetişiniz!* romanından itibaren son Cingöz Recai romanı olan *Sağdan Üçüncü Söğüt*'e kadar devam etmiştir.

Kadın ve erkek kahraman arasında, kadının güzelliği ve cinsel çekiciliği ile erkeğin öncelikle zekâsı ve cazibesi üzerine kurulan bu birliktelik polisiye roman türünün, özellikle gerilim ve heyecan alt türlerinde ortaya çıkar. Kapalı oda muamması gibi her şeyin tek bir kapalı mekânda geçtiği türlerde bu tarz bir kadın-erkek klişe ilişkisi görülmez. *Siyah Pervaneler*'de Peyami Safa, kapalı oda muamması ile gerilim alt türlerini birleştirerek hem bir dedektif ve yardımcısından oluşan çiftlerin bulunduğu bir polisiye yaratır hem de yardımcı kahramanı kadın yaparak polisyedeki kadın-erkek klişesini yeniden üretir. Kapalı oda muamması ona kurguda muamma içinde muamma yapmayı da mümkün kılar.

4. Muamma İçinde Muamma

Siyah Pervaneler, başlangıçta yeni evlenmiş mutlu bir çiftin evlerinde, akşam vakti gizlice eve giren kişilerin tedirginliğiyle açılır. Bunun hemen ardından da evdekilerden biri öldürülür. Bu şekilde şüphe, önce evi gözetleyen, siyah karaltılara çevrilir. Cinayetin onlar tarafından işlendiği şüphesiyle tanıştırılan okurun ilgisi, yazar tarafından sürekli bu karaltılara doğru itilecek, bir taraftan da Cingöz Recai aracılığıyla aslında böyle olmayabileceği izlenimi uyandırılacaktır. Cingöz Recai romanlarında Peyami Safa, kitapların ilk açılışlarında eğer suçu kullanıyorsa çoğunlukla bunun suçlusunu ilk başta işaret edilenler çıkmaz, fakat bu şekilde bir açılış, okurda her zaman acaba ilk ima edilen suçlu/lar asıl suçlu/lar mı sorusunu da canlı tutar. *Siyah Pervaneler*'de çoğu Cingöz Recai romanı gibi suç olayıyla açılmış ve bu şekilde okurda bir "acaba" sorusu yaratılmıştır (Şahin, 2011: 89).

Romanda, evi izleyen ve akşamları ortaya çıkan siyah karaltılardan, bunların hırsız olabileceklerinin bahsedilmesinin ardından cinayet şüphesinden bahsedilir, ama cinayetin dışarıdan gelmediği söylenerek evin içi işaret edilir. Bunu yaparken de evin üst

katında oturan emekli ve huysuz bir adama gözler çevrilir. Komşu Rasih Bey'in Talat Paşa'nın eski şifrecisi olması, askeri bilgilere sahip olması gibi bilgiler de bu kahramanın kimliği hakkında şüpheler uyandırır. Böylece bir Cingöz Recai romanı okuduğunun farkında olan okur, bir taraftan da, acaba Cingöz Recai şimdi kimin kılığına büründü, diye düşünür. Okur için tanıdık olan kahraman, yeni eserde tanınmaz bir şekilde ortaya çıkacak, romandaki esrar da katlanarak ilerleyecektir. Muammanın benzer şekilde kurulduğu *Beyaz Cehennem* romanında Peyami Safa, bu tekniği daha ileri bir boyuta taşıyacak, *Yıldırım* gazetesinin cevval ve zeki gazetecisi Nevzad'ın aslında Cingöz olduğu, romanın ileriki sayfalarında ortaya çıkacaktır. *Siyah Pervaneler*'den önce *Cingöz'ün Esrarı* romanında polislin yerine geçen ve Mehmet Rıza'nın yardımcılığına kadar yükselen Necati'nin aslında Cingöz olduğu da romanda çok geç verilir. Bu şekilde göz önünde olan kahramanın asıl kimliğinin okurdan gizlenmesi şeklinde yapılan yabancılaştırma, muammaya bir ikinci boyut daha kazandırılır. Bu romanda Cingöz'ün Amerikalı gazeteci kılığına girdiği yazar tarafından daha eserin başlarında belirtilir. Fakat açılışla ve sonrasındaki soruşturma süreciyle muammaya ikinci bir boyut katılmış, baş kahramanın okurun gözünde yazarın eserde başka birinden bahsediyormuş gibi yaptığı *Cingöz'ün Esrarı*, *Beyaz Cehennem*, *Kral Faruk'un Elmasları Peşinde* romanlarındaki boyutta bir yabancılaştırmadan kaçınılmıştır. Bunun sebebi halihazırda evin etrafında dolaşan siyah karartılardan bahsedilmiş olmasıdır. Siyah karartılarla yaratılan bir muğlaklığın ardından serinin baş kahramanının da yabancılaştırılması eseri anlaşılır olmaktan uzaklaştıracaktır. Bu sebeple romanda, muammada muğlaklık ve yön değiştirmeye yer verilmiş, yabancılaştırma sadece eserin başlarında yer almıştır. Öldürülen Fazıl'ın evinde araştırma yapmaya gelenler arasında Cingöz Recai'nin Amerikalı bir gazeteci kılığında girdiği tefrikanın 8. sayısında belli olur: "Şimdi de bir Amerikalı gazeteci geldi. Seninle mutlaka konuşmak istiyor. Kendisi Amerika'da sırf cinayet işleriyle uğraşan iki gazetenin muhabiri imiş. 'Faydam dokunur.'" diyor." (Safa 26 Temmuz 1947: 4). Böylece önce olay ile açılış yapılır, ardından baş kahraman inceleme başlar başlamaz araştırma sürecine dahil edilir.

Sonuç

Siyah Pervaneler, Cingöz Recai romanları için olduğu kadar Peyami Safa'nın edebiyatı ve Türk polisiye edebiyat tarihi açısından da önemli bir eserdir. Yazar, bu eserde, diğer Cingöz Recai romanlarında kullanmadığı kapalı oda muamması türüne yer vermiş, gerilim türündeki sansasyonellik bu şekilde akıl yürütmeye evrilmiştir. Polisiye romanda güzel kadınlar ve baş kahraman arasındaki ilişki burada bir çift ilişkisine dönüşmüş, bu da romanın kurgusunu değiştirerek faraziyelerin ardı ardına farklı şekillerde sıralanmasını sağlamıştır. Muamma yaratımında Necla'nın araştırmaları, Mehmet Rıza'nın Cingöz'e, Cingöz'ün Mehmet Rıza'ya kurduğu tuzaklarla bir çeşitlilik yaratılmıştır. Romanın sonunda suçluyu haklı bulan Cingöz, adaleti yine polislin eline bırakmaz. Suçlu, cinayet işlemiştir, ama bir sebebi vardır: İntikam. Cingöz bunu destekler, haklı bulur. Böylece birçok Cingöz Recai kitabındaki gibi adaleti kendisi sağlayarak kanunların üstünde olduğunu ispatlar.

Kadınlar, romanda polisiye kurgudaki temel gerilim unsurunu oluşturur. Necla'nın Cingöz'ün yardımcısı olması kadar araştırma sürecinde Cingöz'ün dikkatini çeken Melahat ve Belkis'in etrafındaki ilişkiler de bu gerilimi besler. Necla'nın kâtip Memduh'u kandırmak için onunla yaptığı Büyükdere'deki buluşmanın romanda uzun bir yer kaplamasının sebebi de budur. Romanda sadece Cingöz'ün değil Necla'nın da akıllı ve becerikli olduğu gösterilmek istenir. Bu şekilde kadınların erkeklere göre daha zayıf

ve daha az akıllı olduğu söylemine sahip Cingöz'ün varlığı, yazarın romandaki her kadının ona olan hayranlığıyla dengelenir. Böylece Cingöz de onlar üzerinde yarattığı kapılma etkisiyle kendisini herkesin önünde görünmez kılabilir, istediği zaman ortaya çıkabilir. Romanın adının *Siyah Pervaneler* olması da bununla ilgilidir. İlk başta her şeyin karartılara, gölgelere çekilmesi, sonrasında tüm düşüncelerin bir pervanenin etrafında dağılması, eserin kurgusunun sembolünü de verir.

Kaynakça

- Büyükarman, D. A., Türkçe polisiyenin karakteristik özellikleri 1884-1928. Erişim adresi: <https://t24.com.tr/k24/yazi/turkce-polisiyenin-karakteristik-ozellikleri-1870-1928,388>. (Erişim tarihi: 31/03/2022).
- Glover, D. (2003) *The Thriller*. M. Priestman (Ed.) *The Cambridge companion to crime fiction* içinde (135-136. ss.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Rzepka, C. J. ve Horsley, L. (2010). *Companion to crime fiction*. London: Wiley-Blackwell.
- Safa, P. (1947). *Siyah pervaneler*. *En Son Saat*. 19 Temmuz-12 Kasım.
- Safa, P. (2019). *Cingöz Merih'te*. (Hzl. S. Şahin). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Safa, P. (2019). *Cingöz Recai kibar serseri*. (Hzl. E. Üyepazarcı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Safa, P. (2019). *Cingöz Recai'nin harikulade sergüzeşleri*. (Hzl. E. Üyepazarcı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Safa, P. (2019). *Cingöz'ün esrarı*. (Hzl. D. Ardalı Büyükarman ve S. Ağan). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Safa, P. (2019). *Kral Faruk'un elmasları peşinde*. (Hzl. S. Şahin). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Safa, P. (2019). *Sağdan üçüncü söğüt*. (Hzl. S. Şahin). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Safa, P. (2019). *Sherlock Holmes'e karşı Cingöz Recai*. (Hzl. E. Üyepazarcı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Safa, P. (2020). *Allo...allo.. yetişiniz!*. (Hzl. S. Şahin). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Safa, P. (2020). *Beyaz cehennem*. (Hzl. S. Şahin). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Safa, P. (2021). *Arsen Lüpen İstanbul'da*. (Hzl. B. Öztürk). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şahin, S. (2011). *Kültürel sermaye, kibar hürsüz ve şehir*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Şahin, S. (2017). *Cinai meseleler -Osmanlı-Türk polisiye edebiyatında biçim ve ideoloji 1884-1928-*. İstanbul: İletişim Yayınları.

